

Teorije o pripadnosti japanskog jezika altajskoj jezičnoj skupini

Beširević, Edita

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:657769>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-06**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet

Edita Beširević

**TEORIJE O PRIPADNOSTI JAPANSKOG JEZIKA
ALTAJSKOJ JEZIČNOJ SKUPINI**

Završni rad

:

Pula, rujan 2022.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Filozofski fakultet

EDITA BEŠIREVIĆ

**TEORIJE O PRIPADNOSTI JAPANSKOG JEZIKA ALTAJSKOJ JEZIČNOJ
SKUPINI**

Završni rad

JMBAG: 0303071050, redovita studentica

Studijski smjer: Japanski jezik i kultura

Predmet: Uvod u japansku gramatiku

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Japanologija

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Irena Srdanović

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Edita Beširević, kandidatkinja za prvostupnicu Japanskog jezika i kulture ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

Edita Beširević

U Puli, 19. rujna, 2022. godine.

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Edita Beširević, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom Teorije o pripadnosti japanskog jezika altajskoj jezičnoj skupini koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 19. rujna, 2022. godine.

Potpis

Edita Beširević

SADRŽAJ

1. UVOD	6
2. RAZVRSTAVANJE JEZIKA U SKUPINE	8
2.1. GENETSKI, AREALNI I TIPOLOŠKI KRITERIJ	8
2.2. O GENETSKOJ SRODNOSTI	8
3. JAPANSKI JEZICI	10
3.1. JAPANSKI JEZIK	12
3.2. RYŪKYŪANSKI JEZICI	13
4. ALTAJSKI JEZICI I HIPOTEZE O SRODNOSTI	15
4.1. KRITIKE	17
4.2. ZAMJENICE, BROJEVI I DIJELOVI TIJELA	21
4.3. MIKRO-ALTAJSKA SKUPINA	24
4.4. KOREJSKO-JAPANSKI JEZIK	25
4.5. TERITORIJ ALTAJSKIH JEZIKA	33
5. ZAKLJUČAK	34
6. POPIS LITERATURE	35
7. SAŽETAK	39
8. SUMMARY	41

1. UVOD

Hipoteza o altajskoj jezičnoj skupini jedna je od vrlo kontroverznih lingvističkih tema. Mišljenje o njenoj vjerojatnosti, provjerljivosti i relevantnosti je podijeljeno. Činjenica je da se ova hipoteza pojavila krajem 17. stoljeća, kada se lingvistika i općenito znanost nisu rukovodile suvremenim znanstvenim principima, te se razvijala kroz vrijeme (posebice nakon završetka Drugog svjetskog rata) kada su sve njoj srodne discipline cvjetale. Samo postojanje ove jezične porodice i danas vrlo je upitno, dok je uključivanje japanskog jezika u nju još manje vjerojatno (Ceolin 2019: 18). Gotovo svaki od autora koji su pisali o ovoj temi imali su različito viđenje kronološkog i genetskog rasporeda unutar dotičnih skupina jezika. Danas se i dalje raspravlja o altajskoj hipotezi, premda se fokus okreće više prema drugim mogućnostima koje polaze od lagane pretpostavke o srodnosti ovih područja i naroda – te njihovih jezika – kroz vrijeme.

Cilj ovoga rada je prikazivanje načina na koji se dosadašnja istraživanja altajske jezične skupine mogu povezati s japanskim jezikom. Pod altajskom hipotezom se podrazumijeva da se jezične pretke mongolskih, turkijskih i tunguskih jezika može pratiti kroz vrijeme do zajedničkog izvornog proto ili prajezika, te se ova skupina jezika naziva mikro-altajska jezična skupina. U drugoj polovici 20. stoljeća, Samuel Martin predlaže teoriju o genetskoj srodnosti japanskog i korejskog jezika, nakon čega u 1971. godini Ramstedt, Poppe i Miller dodatno razrađuju ovu hipotetsku porodicu, predlažući njihovu pripadnost altajskoj hipotezi (Elmer, 2019: 215), te se na njih referira kao na makro-altajsku jezičnu skupinu (Georg et al., 1999: 65). Japanski jezik dugo se je smatrao jezičnim izolatom, te je i sama japanska jezična porodica smatrana nemogućom za povezati s bilo kojim drugim jezikom svijeta. Danas ga radovi povijesničara, jezikoslovaca i drugih znanstvenika na altajskoj hipotezi povezuju s hipotetskom japansko-korejskom porodicom jezika (Vovin, 2017: 1). Korejski jezik također se je smatrao jezičnim izolatom (Georg: 1999: 66), no postoji više (pozitivno prihvaćenih) teorija koje se odnose na japansko-korejsku jezičnu srodnost, poput *dual structure hypothesis* koja pretpostavlja miješanje ovih naroda i jezika u razdobljima Jōmon i Yayoi (Elmer, 2019: 214).

U prvome dijelu rada slijedi kratak opis podjele jezika i ključnih pojmova iz područja jezikoslovlja. Nakon kratkog predstavljanja japanskog jezika, skupina jezika

s kojim se povezuje njegov nastanak i verzija japanskog jezika koje su nam poznate kroz povijest, opisan je tijekom razvoja svijesti o altajskoj hipotezi kroz pregled literature. Ova 'kontroverzna' hipoteza bila je (i dalje je) predmetom rasprave brojnih jezikoslovaca i povjesničara, te se pogotovo s obzirom na broj jezika i odstupanja među njima mora obratiti pozornost na perspektive koje polaze iz različitih jezičnih područja, pa čak i različitih viđenja. Nakon pregleda bitne literature, nadovezuju se značajne kritike i odgovori na iste, s obzirom da je ova hipoteza doživjela više preobrazbi i preokreta zahvaljujući postojećim raspravama. S obzirom da se iz stajališta japanskog jezika teško može demonstrirati srodnost s mikro-altajskim jezicima, nakon kratkog pregleda istih slijedi pregled dosadašnjih usporedbi, rekonstrukcija i zaključaka na temu protojapansko-korejskog jezika. Naposljetku su navedene teorije o izvornom području protoaltajskog jezika i o područjima na kojima su se razvijali potomci ove jezične porodice.

2. RAZVRSTAVANJE JEZIKA U SKUPINE

2.1. GENETSKI, AREALNI I TIPOLOŠKI KRITERIJ

Jezik se može podijeliti na osnovu tri kriterija: prema genetskoj srodnosti, prema jezičnim savezima u koje se svrstavaju jezici koji zbog međusobnog doticaja imaju specifična slična obilježja (arealna podjela), te prema tipološkim obilježjima, to jest prema dijeljenim strukturalnim obilježjima koja nisu univerzalne naravi. Dakle, prema genetskoj srodnosti jezici se dijele na jezične porodice, prema arealnoj podjeli se dijele na jezične saveze¹, a prema tipološkoj se dijele na jezične tipove.²

Jezici se kroz povijest mijenjaju, pa se tako mijenja i njihova pripadnost određenim tipovima. Jezična promjenljivost također je jedan od problema zbog kojih su pitanja o srodnosti jezika toliko komplicirana. Dok se s jedne strane nalaze mnogobrojni jezici (npr. mongolski, turkijski) čiji povijesni razvoj podrazumijeva mogućnosti doticaja i/ili genetske srodnosti s mnogim jezicima iz obližnjih područja, s druge strane postoje i jezici koje je gotovo nemoguće povezati s drugim jezicima i jezičnim skupinama što ih čini jezičnim izolatima. Zanimljivo je da su jezični izolati često jezici malih govornih skupina. Ova pojava se objašnjava kroz teorije o samodostatnosti istih zajednica. Kroz manjak potrebe za razmjenom i trgovinom jezični izolati sačuvani su od utjecaja drugih jezičnih skupina. Za očekivati je da u ovakvim slučajevima dolazi do promjena u jeziku i društvu, samo su manje pod utjecajem drugih iz vana. Kroz japansku povijest se može pratiti više razdoblja u kojima su japanski jezik i društvo bili izolirani ili čak zatvoreni za ostatak svijeta, što je rezultiralo vrlo specifičnim jezičnim obilježjima.

2.2. O GENETSKOJ SRODNOSTI

Neki srodni jezici dijele očite sličnosti u mnogim riječima svojih jezika, dok se za druge srodne jezike ne može naočigled ustvrditi sličnost vokabulara (Matasović, 2001: 121). Način na koji se jezici mijenjaju kroz povijest proučava poredbenopovijesna lingvistika. Povijesne promjene u jezicima proučavaju se i na razini jezičnih skupina

¹ Prema Kapoviću (2008: 53): „...skupina jezika u kojima se pod međusobnim utjecajem, zbog bliskoga zemljopisnoga položaja, razvijaju ista ili slična jezična obilježja.“

² <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=29123>> Pristupljeno 10. 9. 2022.

(npr. indoeuropska, semitska,...) (Kapović, 2008: 16). Prema povijesnoj lingvistici protojezike jezičnih skupina razlikujemo po postojanju pisanih izvora. Prema tome, za jezike poput kineskih vrijedi da su nastali od posvjedočenog (zapisanog) protojezika, dok je primjer neposvjedočenog protojezika indoeuropski jezik (Kapović, 2008: 122).

Za ustanovljavanje srodnosti između jezika koriste se poredbenopovijesne metode, no za početak se kreće od površnog zapažanja sličnosti između jezičnih leksika, to jest, riječi i oblika (Matasović, 2001: 122). Ipak, zbog mogućnosti postojanja slučajnih leksičkih podudarnosti i „lutajućih“ riječi, genetska srodnost jezika potvrđuje se tek nakon potvrđivanja sustavnih glasovnih i sustavnih gramatičkih ili morfoloških podudarnosti. Za razliku od primjetnih sličnosti u riječima dvaju jezika, koje mogu biti i sasvim slučajne, izučavanjem glasovnih promjena unutar jezika moguće je zaključiti kako su se točno ti jezici mijenjali, tj. kako su točno određene riječi izgledale kroz povijest, što nas navodi na zaključivanje srodnosti između jezika na osnovu povijesnih inačica njihovih leksika (Matasović, 2001: 123). Dakle, poredbenopovijesna metoda podrazumijeva sustavno promatranje jezičnih promjena više jezika u svrhu pronalaženja glasovnih podudarnosti koje bi potvrdile glasovne zakone unutar genetski srodnih jezika (Matasović, 2001: 127). Morfološke podudarnosti između jezika svjedoče prvenstveno porijeklu riječi, odnosno jesu li slične riječi jednog jezika nasljeđenice ili posuđenice iz drugog jezika (Matasović, 2001: 124). Genetski srodni jezici, to jest skupina jezika koja dijeli zajednički protojezik naziva se jezičnim porodicom (Kapović, 2008: 15).

3. JAPANSKI JEZICI

Japanski (japansko-ryūkyūanski) jezici smatraju se zajedničkim prethodnikom japanskog, ryūkyūanskog (ryūkyūanskih jezika) i hachijō jezika (Vovin, 1999: 157). Hachijō (八丈) je jezik otočja Izu koje se nalazi oko 280 kilometara južno od Tokija. Smatra se da je istočni starojapanski starija verzija hachijō jezika, to jest njegov izvorni jezik. Pretpostavlja se da su se jezici razdvojili prije sedmog stoljeća nove ere. Stanovništvo japanskog otočja u sadašnjosti koristi različite japanske jezike. Dok se japanski jezik u pravilu koristi na svim dijelovima otočja, ryūkyūanski jezici se govore na ryūkyūanskim otocima Amami, Okinawa, Miyako, Yaeyama i Yonaguni (Vovin, 2017, 1). Jedan od jezika koji se također govori na području Japana naziva se ainu prema imenu ljudi koji ga koriste. Jezik se govorio na Hokkaidu, Sakhalinu, Kurilskom otočju, Kamchatki i sjevernoj regiji Tohokua, iako je do danas njihova populacija znatno manja. Ainuski jezik se smatra jezičnim izolatom zbog manjka pronađenih dokaza o srodnosti s drugim jezicima (Shibatani, Kageyama, 2015: 9).

Prvi spomen japanske porodice jezika pod ovim nazivom pojavljuje se u 1990-tima u radovima Leona Serafima. (Vovin, 1999: 156) Iako je naziv japansko-ryūkyūanske porodice sinoniman s japanskom porodicom, i dalje se kraći naziv koristi znatno češće. Manje popularan naziv koji svejedno uživa određenu otpornost vremenu je „japanska porodica“. Za razliku od zapadnjačkih termina, Vovin primjećuje da je japansko jezikoslovlje prihvatilo i sve više koristi naziv *nichiryū sogo* (日琉祖語), koji se doslovno prevodi kao japansko-ryūkyūanski protojezik. Stari naziv za porodicu glasio je *nihon sogo* ili japanski protojezik (日本祖語) (Vovin, 2017: 2).

Protojapansko-ryūkyūanski samoglasnici:

*i *ə *u

*e *a *o

(Whitman, 2012: 3)

Protojapansko-ryūkyūanski suglasnici:

*p, *m, *w (*dvousneni*) *t, *s, *n, *r (*desnici*),

*j (*nepčanik*) *k (*jedrenici*)

(ibid. 4)

Prema Whitmanu (ibid. 5), osnovna obilježja protojapanskog jezika su:

- Glasovni sustav sa 6-7 samoglasnika i 9 suglasnika
- *Dakuon* suglasnici (b, d, g, z)
- Odsustvo kontrasta u glotaliziranim glasovima
- Intonacija/rečenični naglasak

Dakuon suglasnici (b, d, g, z) su značajni zbog široko prihvaćene pretpostavke koja nalaže da su isti proizašli iz starijih oblika nazaliziranih šumničkih (opstruentskih) suglasničkih skupova. Ostali suglasnici protojapanskog jezika su *p, *m, *w, *t, *s, *n, *r, *j i *k. (ibid.) Odsustvo kontrasta u suglasnicima uvjetovano je prethodno navedenim *dakuon* suglasnicima, što znači da protojapanski nije poznavao razliku između npr. glasova b i p. Intonacija i naglašavanje riječi i njihovih dijelova unutar rečenice je poznato obilježje japanskog jezika za koje se smatra da je postojalo i kao element protojapanskog jezika, no kao što Whitman navodi (ibid.), ne postoji općeprihvaćena rekonstrukcija takvog sustava.

3.1. JAPANSKI JEZIK

Japanski jezik govori preko 124 milijuna ljudi na području Japana (Spieler, 2014: 9). Prema tipološkoj podjeli jezika japanski je aglutinativan tip jezika. Neka od glavnih tipoloških obilježja ovoga jezika su rečenični redoslijed S-O-V i fonološki sustav čija je osnovna jedinica mora – slogovni znak – što čini japanski jezik jezikom koji sadrži slogove otvorenog tipa. Za razliku od tipičnog slogovnog jezika, osim slogova, mora se odnosi i na suglasnički glas *n* (Akamatsu, 2001: 17). Japanski jezik za zabilježavanje vlastitog glasovnog sustava koristi dva fonetska pisma, te uz njih postoji i logografsko pismo kineskog porjekla. Morna fonetska pisma, hiragana (osnovno pismo) i katakana (pismo koje se uglavnom koristi za zapisivanje posuđenica), se sastoje od preko 70 znakova. (Shibatani i Kageyama, 2015: 15-17) U rečenicama se gramatička funkcija izražava kroz čestice (jap. *joshi* 助詞), od kojih čestica は ima posebnu ulogu označavanja teme u rečeničnoj strukturi. Tema rečenice ne mora a može biti i u ulozi subjekta. Japanski jezik karakterizira i kompliciran intonacijski sustav, unutar kojeg se razlikuju intonacija unutar riječi i unutar rečenica. (Vovin, 1999: 159)

Japanski jezik se prema povijesnim erama dijeli na sljedeći način (Shibatani, Kageyama, 2015: 9):

- starojapanski (prema dijalektima istočni i zapadni/centralni)
- rani srednjovjekovni japanski (794. – 1185., razdoblje Heian)
- kasni srednjovjekovni japanski (obuhvaća razdoblja Kamakura i Muromachi, kroz gotovo 500 godina)
- rani moderni japanski (razdoblje Tokugawa/Edo)
- moderni japanski (19. stoljeće nadalje)

Povijesni izvori prate razvoj pisanog japanskog jezika od početka osmog stoljeća. Prvi je nastao *Kojiki* (712.), pa *Nihon shoki* (720.), te naposljetku bogata zbirka poezije od preko 4500 pjesama –*Man'yōshū* (dovršen 771.) (Miller, 1991: 3-4).

3.2. RYŪKYŪANSKI JEZICI

Na ryūkyūanskom otočju koristi se pet jezika (dijalekata). Glavne skupine otoka su Amami (prefektura Kagoshima), Okinawa, Miyako i Yaeyama (prefektura Okinawa). (Vovin, 1999: 155) Prema Igarashiju (2003: 39), ovo su otoci čije stanovništvo potječe od povijesnog naroda Jōmon . Smatra se da su Ainu i Ryūkyū potomci Jōmona, te da su se rastavili prije čak 12 tisuća godina. Ryūkyūanski jezici su međusobno nerazumljivi i bez obzira na, ili možda upravo zbog manje površine koju zauzimaju njihova lingvistička raznolikost nadmašuje japanske dijalekte; stručnjaci unutar ove skupine jezike raspoznaju nekoliko podgrupa: amami, okinawanski, miyako (Shibatani, Kageyama 2015: 8) itd. Ryūkyūanski jezici su ugroženi, a jedan od rijetkih primjera ryūkyūanskog jezika koji se dosada uspio održati među mlađim generacijama govori se u Nishihari na otoku Miyako. Smatra se poddijalektom miyako-ryūkyūanskog, te je njegova dugovječnost najvjerojatnije povezana s religijskom tradicijom i obredima u čije svrhe je potrebno poznavati ovaj jezik. Nažalost, čak i ovaj ryūkyūanski jezik je ugrožen i u opasnosti od nestajanja kroz, prema procjenama, nekih 20-30 godina (McClure i Vovin, 2018: 4).

Prema Whitmanu, protojapanski jezik procijenjen je kao nešto stariji od najstarijih pisanih izvora (zapadnog) starojapanskog. Ipak, iako ga ovo smješta u 7.-8. stoljeće, komparativni fonološki dokazi prikazuju prevelika odstupanja u pojavama samoglasnika protoryūkyūanskog i zapadnog starojapanskog jezika što navodi na zaključak da su se ryūkyūanski i japanski jezici razdvojili još ranije (2011: 155).

U pokušajima rekonstrukcije povijesnih odnosa i srodnosti između korejskog i japanskog jezika također se nalaze zadaća raščlanjivanja utjecaja japansko-ryūkyūanskog jezika od utjecaja njihovih preteča (protojapansko-korejski). Javno mišljenje prihvaća mogućnost postojanja japansko-ryūkyūanskog jezika (ili srodnog jezika) na korejskom poluotoku, iako točno smještanje u vrijeme i prostoru nije izvedivo. Ono što je jasno je da japanski i ryūkyūanski potječu iz iste porodice jezika, te da se neka od verzija tog jezika širila sa ili na korejski poluotok, što ne mora značiti da su sam japanski (i ryūkyūanski) i korejski jezik nastali iz jednog protojezika (Whitman, 2012: 4). Razvoj ryūkyūanskog jezika dovoljno je dugo razdvojen od japanskog da budu međusobno nerazumljivi, a današnji ryūkyūanski jezik je erodiran nestankom izvornih govornika.

Srodnost japanskih jezika očituje se u usporedbi njihove morfonologije i osnovnih leksičkih oblika. Vovin za prikaz dijeljene paradigmatičke morfologije i osnovnog leksika uzima primjer ryūkyūanskog jezika iz četvrti Shuri i suvremenog japanskog iz tokijske oblasti, te također dodaje da u demonstraciji pojava fleksijske morfologije isključuje mogućnost posuđivanja kroz jezični kontakt. Vovin dodaje da se slična usporedba i rezultati mogu dobiti iz usporedbe japanskog s ostalim ryūkyūanskim jezicima (Vovin, 2017: 2).

Vovin (2017: 3) nabroja primjere padežnih nastavaka, glagolskih negacija i sl. u svrhu usporedbe fleksijskih morfema. Pa tako u genitivu ryūkyūanski nastavak glasi *-nu*, a u japanskom *-no*; komitativni padežni nastavak za označavanje pratnje je u ryūkyūanskom *-tu*, a u japanskom *-to*; glagolske negacije u ryūkyūanskom su *-aN/-an-*, a u japanskom *-ana-*, itd. Usporedbom nekolicine ovakvih fleksijskih oblika dolazi se do spoznaje da japanski glasovi *i* i *e* podudaraju s ryūkyūanskim *i*, a japansko *u* i *o* podudaraju se s ryūkyūanskim glasom *u* (ibid.).

Tablica 1. Srodne fleksijske oznake tokijskog japanskog i ryūkyūanskog jezika iz četvrti Shuri (Vovin 2017: 3*; vlastiti prijevod, eng. *Inflectional Markers Common to Both Tokyo Japanese and Shuri Ryūkyūan*)

morpheme	Tokyo	Shuri
genitive case marker	<i>-no</i>	<i>-nu</i>
comitative case marker	<i>-to</i>	<i>-tu</i>
terminative case marker	<i>-made</i>	<i>-madi</i>
verbal negative	<i>-ana-</i>	<i>-aN ~ -an-</i>
consecutive converb	<i>-te</i>	<i>-ti</i>
negative imperative	<i>-una</i>	<i>-una</i>
adjectival converb	<i>-ku</i>	<i>-ku</i>
proximal demonstrative (deictic form)	<i>kore</i>	<i>kuri</i>

4. ALTAJSKI JEZICI I HIPOTEZE O SRODNOSTI

Današnje poimanje altajske hipoteze možemo pripisati radu velikog broja jezikoslovaca i znanstvenika, a za prikazivanje razvoja ideje o ovoj skupini jezika poslužit ćemo se podjelom na tri razdoblja koja je odredio Andras Rona-Tas (1986: 122).

Prvo razdoblje razvoja altajske jezične hipoteze, kao što Rona-Tas navodi (ibid.), počinje prvim spomenom srodnosti između jezika ove skupine u osamnaestom stoljeću od strane von Strahlenberga, koji ih nabroja kao jedne od šest jezičnih skupina tatarskog protojezika. U ovom razdoblju, sam naziv za hipotetsku zajednicu bio je neizvjestan, a jezični članovi ujedno s nazivima skupine varirali su ovisno o autoru. Szeto (2020: 1) navodi da je Philipp von Siebold bio prvi znanstvenik koji je zabilježio ideju o srodnosti japanskog i korejskog jezika, koja je kroz vrijeme formirana u ideju o makro-altajskoj jezičnoj skupini. Idući bitan korak u razvoju svijesti oko altajske hipoteze napravio je finski filolog i tunguzolog Castren objavivši rad o hipotetskoj uralo-altajskoj jezičnoj porodici.

Ubrzo nakon Castrena, 1857. godine, austrijski znanstvenik Anton Boller objavio je rad s ciljem prikazivanja veze između porodice uralo-altajskih jezika i japanskog jezika (Rachewiltz, Rybatzki 2010: 353; Miller, 1971: 2). Boller je pokušao prikazati vezu između svih altajskih jezika (tada zvanih uralo-altajski) uključujući japanski jezik, koristeći se metodologijom neo-gramatičke škole (Miller, 1971: 1).

Na početku drugog razdoblja i prelaskom u dvadeseto stoljeće dolazi do bitnog razvoja u humanističkim znanostima, pa tako i u jezikoslovlju. Ovo razdoblje počinje s ozbiljnijim djelima Ramstedta (Rachewiltz, 2010: 353), koji po prvi put potpuno odbacuje uralo-altajsku hipotezu, ali potom predlaže altajsku porodicu pod koju uz tradicionalne mikro-altajske jezike svrstava i korejski i japanski jezik (Rona-Tas, 1986: 122). Ramstedtov učenik i nasljednik Nikolas Poppe nastavio je s radom na altajskoj hipotezi i nakon smrti mentora, te se njih smatra zaslužnima i za samo ime altajske skupine (Miller, 1971: 7).

Samuel Martin je 1966. godine objavio leksičku usporedbu etimologije japanskog i korejskog jezika (Elmer, 2019: 216). Iako su mnogi prije njega iskazali određenu sklonost ideji o srodnosti ovih jezika, tek Martin i kasnije (1985) Whitman

koriste poredbenu metodu kako bi pokušali uistinu dokazati genetsku srodnost japansko-korejske jezične porodice. I sam Whitman (1996: 4) spominje Martina kao najbolji izvor interne rekonstrukcije korejskog jezika. S druge strane, istovremeno određene skupine i pojedinci smatraju altajsku hipotezu uranjenom i neuspješnom, s obzirom na manjak dokaza. Neki od njih dijele stajalište koje počiva na pretpostavci da je altajska hipoteza prihvatljiva kao takva, te se ne može dokazati niti odbaciti bez dodatnih istraživanja. A Rona-Tas jedan je od manjine znanstvenika koji altajsku hipotezu ne svrstavaju neosporno na jednu ili drugu stranu. Neki pak, poput Clausona i Doerfera tvrde da se postojeći zajednički glasovi i riječi vrlo lako mogu pribilježiti povijesnom kontaktu. Doerferovo aktivno protivljenje altajskoj hipotezi (preko 12 objavljenih radova kroz period od 1963. do 1993.) naizgled je još više motiviralo entuzijazam oko hipoteze (Georg et al., 1999: 68).

Nije posve jasno kada Rona-Tas smješta početak trećeg razdoblja razvoja altajske hipoteze, no sigurno je da se u ovom dobu osjeti značajan pad popularnosti i povjerenja u altajske skupine jezika. Doerfer i Clauson bili su najglasniji od onih koji nisu priznavali altajsku skupinu. Vrlo je vjerojatno da se početak trećeg razdoblja podudara s prvim simpozijem na temu altajske jezične porodice, koji se održao 1977 u Honoluluu. Ungerov izvještaj tog događaja prikazuje altajsku hipotezu kao neuspješan pokušaj povezivanja vrlo kompliciranih i udaljenih jezičnih porodica kroz korištenje manjkavih poredbenopovijesnih metoda (Unger, 1990: 2). Izuzev vrlo glasne opozicije nekolicine, drugi jezikoslovci počinju pridavati pozornost altajskoj skupini – ali ovaj put kao moguću skupinu jezika povezanih kroz tipološki ili arealni faktor. Npr.: Kotwicz se slaže s Ramstedtom po pitanju srodnosti mongolskog, turkijskog i tunguskog. Za razliku od Ramstedta, on vjeruje da su ovi jezici srodni zbog međusobnog povijesnog utjecaja njihovih govornih grupa. Prema Kotwiczu, turkijski jezici utjecali su na mongolske jezike, mongolski su utjecaj vršili na tunguskim, a naposljetku priznaje i mogućnost utjecaja jednog ili više od njih na protokorejski jezik (Rachewiltz, 2010: 350). Iz ovoga slijedi da, iako je sam altajski jezik kao takav neprihvatljiv, Kotwicz (mongolist) ga smatra poželjnim u svrhe razumijevanja tipoloških sličnosti jezika iz te grupe i drugih interdisciplinarnih istraživanja (Jankowski, 2020: 520).

Ako pretpostavimo da treće doba razvoja altajske hipoteze još traje, nezaobilazna imena koja se pronalaze u svim novijim radovima čija se tematika

povezuje s altajskom hipotezom su Alexander Vovin i John Whitman, jedni od glavnih modernih jezikoslovnih autoriteta uključenih u debatu o altajskoj skupini.

U 21. stoljeću, kad je u pitanju altajska hipoteza, ne može se izostaviti spomen Etimološkog rječnika altajskih jezika (ETAL), objavljenog 2003. godine pod vodstvom ruskog povijesnog lingvističara Sergeija Starostina (Starostin, Dybo, Mudrak 2003)). Iako se u mnogočemu može vidjeti napredak i rast materijala o altajskoj hipotezi, jezikoslovci su ETAL primili na različite načine (Rachewiltz 2010: 355). Ubrzo nakon ETAL-a (2003) objavljena je disertacija belgijske jezikoslovke Martine Robbeets na temu *Is Japanese related to Korean, Tungusic, Mongolic and Turkic?* (2005).

Jankowski primjećuje da se azijski znanstvenici (prvenstveno jugoistočne Azije) češće bave vezom altajskih jezika s korejskim i ponegdje japanskim, dok zapadnjački znanstvenici pretežno posežu za vezom altajskih s uralskim jezicima. Također primjećuje da se pri istraživanju altajskih jezika fokus općenito stavlja na uspoređivanje jezika na osnovu geografske udaljenosti. Korejski jezik se razvijao na području nedaleko od tunguskog govornog područja, što znači da bi se istraživanje usmjerilo na poredbu prvenstveno korejsko-tunguskog jezika s korejskim i ostalim jezicima mikro-altajske skupine (Janhunen, 2003: 19).

4.1. KRITIKE

Castren (Rona-Tas 1986: 122) je, koristeći se znanstvenim kriterijima po prvi put u povijesti klasifikacije ovih jezika, ujedinio dvije hipotetske jezične grane – uralsku i altajsku – kroz hipotezu o uralsko-altajskoj jezičnoj porodici. Dotadašnji radovi poredbene lingvistike temeljili su se na isključivo morfološkoj metodologiji, međutim Castren je napravio značajne metodološke iskorake što čini njegov rad zapaženim. Osim korištenja valjanih lingvističkih metoda, posebno je značajna činjenica da je iste primjenjivao na materijalima altajskih jezika koje je sam prikupio (Jankowski, 2020: 523). Problem Castrenove hipoteze je njegovo shvaćanje uralo-altajske skupine kao preteče altajske skupine jezika, te dodavanje samojedskog i fino-ugarskog jezika u skupinu. Uralsko-altajska hipoteza odbačena je oko 1960. godine. Iako postoji velika vjerojatnost da su kroz povijest određene grupe stanovništva govorile protoaltajski i protouralski jezik, te da je prije njih postojao zajednički protojezik istih, takvi jezici su

toliko stari da je nemoguće pretpostaviti vezu između njih i bilo koje druge istovremene jezične skupine. Ne postoji nikakva šansa za njihovu rekonstrukciju (Rachewiltz, 2010: 350; Rona-Tas, 1986: 123). Nekoliko desetljeća nakon što je Castren napravio prvi korak unutar istraživačkog polja altajske skupine, dolazi do metodološkog razvoja u načinu razumijevanja jezičnih promjena morfološkog tipa u odnosu na fonološki. Upravo Gustaf John Ramstedt, jedan od velikih jezikoslovaca i altaicista³ (Poppe, 1951: 321), zaslužan je za razvoj poredbene fonologije. (Rachewiltz, 2010: 351) Miller (1971: 4) tvrdi da se za Poppeovu rekonstrukciju protoaltajskog jezika može reći da je čvrsto potvrdila postojanje altajske jezične porodice.

Opće zanimanje za altajsku hipotezu zasnivalo se na uspješnom korištenju poredbene metode na osnovnom *vokabularu* altajskih jezika no ono što je, čini se, promaklo "oku" javnosti u drugom razdoblju bila je jednostavna činjenica da takvi dokazi nisu dovoljni za povlačenje zaključaka o genetskoj srodnosti jezika (Rona-Tas, 1986: 202). Nakon drugog sastanka jezikoslovaca po pitanju altajske hipoteze (*Workshop on Linguistic Change and Reconstruction Methodology* u Stanfordu 1987. godine) zaključeno je da iako altajski jezici dijele sličnosti u fonetici, morfologiji i sintaksi, u slučaju isključivanja tipoloških sličnosti u korist altajske hipoteze preostaje nedovoljan broj demonstrativnih srodnosti u ovim jezicima (Nichols 1992: 4, Georg et al: 67).

Problem, primjećuje se, nastaje i u samom vokabularu: korištene riječi poput titula i sl. proizlaze iz kulture, što je očit rezultat jezičnog kontakta (Jankowski, 2020: 529). Štoviše, Comrie (1981: 40) tvrdi da zajedničkih leksema iz vokabulara sva tri jezika gotovo i nema, a zamjenice se ne smiju olako prihvatiti kao znak srodnosti vokabulara, s obzirom da altajski jezici po sličnosti u zamjenicama dijele obilježja s drugim euroazijskim jezičnim skupinama. Comrie kao treći razlog ističe da s obzirom na aglutinativnu prirodu altajske morfologije i sklonosti k posuđivanju vokabulara, šanse za genetsku vezu između jezika znatno se smanjuju. Također je bitno ne izostaviti manjak srodnosti u vokabularima za brojeve i dijelove tijela, koji se smatraju osnovnim vokabularom potrebnim za demonstraciju srodnosti jezika, te nepostojanje detaljne rekonstrukcije jezika i periodizacije glasova (Jankowski, 2020: 529). Kritičari altajske hipoteze, poput Sir Gerarda Clausona, koliko god opravdani u svojoj

³ Altaicist je naziv za sve one koji su putem vlastitih znanstvenih i stručnih radova iskazali vjeru u altajsku hipotezu.

nepovjerljivosti prema pokušajima rekonstrukcije protojezika iz gotovo nepostojećih materijala, također su pravili greške u vlastitim razradama i argumentima pisanim na ovu temu. Clausonov slučaj predstavlja preko stotinu riječi iz jezika mikro-altajske skupine u svrhu opovrgavanja njihove srodnosti. Kao odgovor na Clausonov popis, Ligeti uspijeva obraniti mnoge od ovih riječi na osnovu izostatka etimološke komparacije (Jankowski, 2020: 530).

U slučaju Doerfera i njegovih kritika, Georg et al. (1999: 68) prikazuje neispravnost njegovih kritika po pitanju izvornog materijala i dosljednosti u metodama usporedbe. Naime, Doerferova djela temelje se na iskazivanju nesuglasica altajske poredbene fonologije, tj. on tvrdi da ne postoji dovoljan broj sličnosti glasovnih sustava i promjena u mikro-altajskoj skupini na osnovu kojih se mogu zaključiti sustavne glasovne podudarnosti. Problemi su njegovo nedosljedno i neispravno poređenje primjera iz altajske i indoeuropske skupine jezika, te činjenica da, u slučaju glasovnih podudarnosti, Doerferova kritika odnosi se na primjere koje je on sam postavio, a ne na primjere ostalih stručnjaka (Georg, 1999: 88). Osim toga, stajalište Doerfera, Sinora i Clausona počiva na uvjerenju da u ovim jezicima nema dovoljno preklapanja između glagolskih oblika 'ići', 'uzeti', 'dati' i sl. Manjak ovih oblika znači da se ne dijeli isti izvorni jezik – *Ursprache* (Rachewiltz, 2010: 351).

Whitman je 1995. godine objavio usporedbu 352 etimološka primjera japanskog i korejskog jezika. Vovin, čije se stajalište po pitanju altajskih jezika promijenilo od pozitivnog k negativnom, 2010. godine razrađuje i pobija sve osim 6 Whitmanovih korejsko-japanskih usporedbi. Slično kao i slučaj Doerferovih napada na altajsku hipotezu koji su pobudili više pozitivnih odgovora u korist ove hipoteze, Vovinova oštra kritika je navela Whitmana da 2012. kroz pregled japansko-korejskog odnosa napravi novu povijesnu usporedbu ove dvije jezične porodice, koristeći pomoć rekonstruiranog protojapansko-ryūkyūanskog i protokorejskog jezika. (Whitman 2012: 1)

Odgovor kritičara na ETAL bio je uglavnom vezan s manjkom valjane uporabe klasičnih, poredbenih metodoloških sredstava. Vovin (2005: 3) identificira glavne probleme Etimološkog rječnika uz pomoć poredbene metode, za koju tvrdi da nije ispravno niti dovoljno korištena u pisanju rječnika. Prvenstveni je problemu odsustvu ispravnih morfoloških dokaza koji se traže usporedbom paradigmatičke morfologije. Većina primjera srodnih riječi koji se navode ne mogu se svrstati pod konvencionalne tradicionalne i povjerljive izvore, jer su ovi primjeri riječi nastali korištenjem

derivacijskih morfema namjesto fleksijskih. Problem usporedbe derivacijskih morfema je u tome što dodavanje istih na postojeću riječ može potpuno promijeniti i značenje i kategoriju riječi, dok fleksijski morfem može promijeniti samo gramatičku kategoriju riječi, bez mijenjanja osnovnog značenja riječi. Idući problem je u nepostojanoj primjeni postojećih internih rekonstrukcija altajskih jezika. U primjeni izvora ovakvog tipa na izradu rječnika za očekivati je da su ti izvori provjereni i složni u sadržaju. Nadalje, određene riječi zastupljene su u samo jednom jeziku; semantičko značenje nekih riječi je nejasno i naočigled izmanipulirano u svrhu svrstavanja istih u postojeću kategoriju; odgovarajuće fonemske promjene i procese vrlo je teško precizno smjestiti unutar određenih pravila, jer se ponavljaju kroz različite slučajeve s drukčijim "ponašanjem", na što autori ne obraćaju previše pozornosti. (Ceolin, 2019: 3)

Stefan Georg je objavio zanimljivu i prilično oštru kritiku Robbeetsinog djela (*Is Japanese related to Korean, Tungusic, Mongolic and Turkic?*) – ali također u pregledu njenog rada s japanskim riječima u odnosu na ETAL priznaje da se Robbeets korektno i uporno drži lingvističkih pravila. Martine Robbeets (2005) se u svom istraživanju koncentrirala na traženje srodnih riječi između japanskog jezika i ostalih altajskih jezika. Ceolin smatra da Robbeets uspješno odrađuje svoj zadatak, nalazeći čiste primjere srodnih glasova unutar vokabulara ovih jezika, bez da se njihovo etimološko porijeklo kosi s internom rekonstrukcijom jezika. Odbija mnoštvo klasičnih etimoloških primjera i pronalazi preko 300 etimoloških primjera u korist makro-altajske hipoteze. Robbeets 2015. godine objavljuje rad u kojem prikazuje usporedbu morfologije glagola unutar altajske skupine u svrhu dokazivanja sličnosti ove skupine i izvan osnovnog vokabulara (Ceolin, 2019: 3).

ETAL: *katana* = mač s jednom oštricom

Robbeets: *kata+na* = složenica 'jedna od para' + 'oštrica' (Roberts, 2005: 34)

Dakle, jedna od prepreka u napretku razvoja ove hipoteze je činjenica da mnogi kritičari ustrajavaju na dokazivanju nepostojanja odnosa između altajskih jezika. S druge strane, postavlja se pitanje o tome je li takvo nešto uopće moguće dokazati (Georg et al., 1999: 85). Čak i kad bi bilo načina, i dalje se zadržava problem usuglašavanja metoda i kriterija unutar zajednice altajskih jezikoslovaca i kritičara (ibid. 87/88).

4.2. ZAMJENICE, BROJEVI I DIJELOVI TIJELA

Zamjenice, brojevi i dijelovi tijela, neizostavno pitanje u istraživanju srodnosti jezika, pojmovi su za koje altajska hipoteza još ne nudi jak i sustavan odgovor. Georg napominje (Georg et al., 1999: 87) da se može utvrditi veći ili manji broj podudarnosti istih unutar altajske jezične porodice, oviseći apsolutno o kriterijima koji se postave, te o dosljednosti s kojom se ovoj temi pristupa.

S obzirom na to da se je hipotetski altajski jezik postojao, prema većinskom mišljenju, najkasnije u razdoblju između četvrtoga i trećega tisućljeća stare ere, altajsko stanovništvo obitavalo je na nama nepoznatim područjima Azije za vrijeme mlađeg kamenog doba (Jankowski, 2020: 531). S vremenom i napretkom, na prijelazu iz starijeg u mlađe kameno doba ljudski život se mijenja na drastične načine. Promjene u migracijskim i komunikacijskim sustavima danas tvore barikadu ozbiljnim pokušajima rekonstrukcije jezika starijih od onih koji su postojali u ovom razdoblju (Rona-Tas, 1991: 25). Razlog tome je činjenica da su se stanovništvo, njegov broj i raspored toliko promijenili da je nemoguće zaključivati o vezama iz ranijeg doba (Jankowski, 2020: 535).

Osnovna jezična obilježja prema kojima možemo primijetiti tipološku srodnost altajskih jezika su aglutinativnost, redosljed rečenice S-O-V, te morfološke sličnosti. Osim toga, u mikro-altajskoj porodici zabilježene su sljedeće sličnosti:

- pojava i odnos dugih i kratkih samoglasnika
- naglašavanje i intonacijski sustavi
- samoglasnička i suglasnička harmonija⁴
- unutarnji *sandhi*⁵,
- jezična struktura (aglutinativan jezik, korijen, sufiksi)
- vrste riječi (imenice, glagoli, zamjenice, prijedlozi) (Igarashi, 2003: 36)

Korejski jezik dijeli sva obilježja mikro-altajske skupine izuzev kratkih samoglasnika, suglasničke harmonije i sufiksa. Obilježja koja japanski jezik dijeli s (makro-) altajskim jezicima su, osim dugih samoglasnika, naglašavanja i intonacije,

⁴ Usklađivanje tona i glasa (harmonizacija), tip asimilacije (usklađivanje susjednih glasova)

⁵ Sandhi – glasovne promjene nastale na granicama dvaju riječi (Kapović 2008: 179)

aglutinacija i prijedlozi. Robbeets također dodaje kauzativ-pasiv na popis sličnosti makro-altajskih jezika (2007: 159).

Samoglasnička ili vokalna harmonija često se pojavljuje u altajskim jezicima: Whitman (Ko, Joseph, 2014: 170) izdvaja pojavu RTR harmonije (*retracted tongue root harmony*) unutar mikro-altajske skupine. Iako u suvremenom japanskom jeziku postoje dugi i kratki samoglasnici, vjeruje se da u starojapanskom jeziku nije postojala takva pojava (Igarashi, 2003: 37). Aglutinativnost jezika se očituje kroz dodavanje sufiksa, od kojih svaki ima zasebnu funkciju, na korijen riječi (ibid.).

Szeto (2020) i Janhunen (2007) u zasebnim radovima pretpostavljaju da je makro-altajska skupina jezika povezana tipološkom srodnošću, te da ju određena obilježja izdvajaju od ostalih jezika sjeveroistočne Azije. U *Altaicization and de-Altaicization of Japonic and Koreanic* (Szeto, 2020), rezultati istraživanja dobiveni su tipološkom usporedbom više verzija japanskih i korejskih dijalekata i drugih obližnjih jezika uz pomoć računalnog filogenetskog alata. Szetova hipoteza uključuje 11 japanskih verzija jezika (5 japanskih i 6 ryūkyūanskih), te 11 korejskih verzija jezika nasuprot čak 44 (geografski bliska) jezika sjeveroistočne Azije; uz to, uključuje i 12 povijesnih jezika poput starojapanskog, starokorejskog, starokineskog. Zaključno s rezultatima ovog istraživanja, Szeto (ibid.) navodi da je tipološka zajednica altajskih jezika bazirana na temeljima nekolicine gramatičkih obilježja poput polisilabičkih korjenskih struktura, harmoničkih samoglasnika, manjka kompleksnijih zbijenih suglasnika, aglutinativnih morfoloških struktura sa zastupljenim visokim stopama korištenja sufiksa. Rona-Tas (1991: 552) također pridaje pozornost mogućnosti tipološke povezanosti unutar mikro-altajske grupe, ističući primjere rezultata poređenja zamjenica mikro-altajskih jezika koje ukazuju na više tipoloških srodnosti i razlika, no spominje i brojne razlike tipologija altajskih jezika. Tvrdi da je problem poređenja ovih jezika svakako razlika u dobi ovih jezika, bilo u odnosu na jezike altajske skupine ili prema vlastitoj kronologiji, te kao neke primjere tipoloških razlika spominje tvorbu množine određenih sufiksa, razvoj osobnih i posvojnih sufiksa. (ibid.)

Robbeets u svojim istraživanjima jezika i odnosa makro-altajske jezične skupine koristi naziv transeurazijske porodice jezika, ističući da tradicionalni naziv 'altajske' skupine pripada turkijskim, mongolskim i tunguskim jezicima (Robbeets i Savelyev, 2017: 93). Uz pomoć filolingvističke primjene metode *Bayesian* (ibid. 96) na etimologiju poljoprivrednog vokabulara transeurazijskih jezika, pretpostavlja se da je

prototranseurazijski potekao iz sjeveroistične Kine između 7. i 6. stoljeća p. n. e. (ibid. 117). Rezultati istog istraživanja, uključujući i sljedeći Robbeetsin rad (2020), dodatno osnažuju prethodna istraživanja u kojima prvi put predstavlja vlastitu rekonstrukciju srodnog vokabulara transeurazijskih jezika (2005). Kao odgovor na argument protiv genetske srodnosti jezika – to jest, na postojanje velike mogućnosti da su srodne riječi ustvari proizašle iz posuđenica – Robbeets navodi razliku u omjeru podudarnosti glagola i imenica (2020: 16).

„Traditionally, the strength of basic vocabulary lies in the fact that words with basic meanings tend to resist borrowing more successfully than random lexical items.“ (ibid.)

Robbeets pridaje veliku važnost činjenici da se u njenom istraživanju čak 70-75% osnovnog vokabulara odnosi na glagolske oblike, za koje se smatra da su teže prenosivi između jezika od npr. imenica (ibid. 17). U Tablici 2. i 3. prikazani su primjeri srodnosti, prema Robbeets (2005), osnovnog vokabulara jezika altajske ili transeurazijske porodice jezika, s izuzetkom riječi iz istog vokabulara za koje Georg (2009) zaključuje da ne odgovaraju ovakvom popisu. Ono što je očigledno u ovim tablicama je manjak podudarnosti sva tri mikro-altajska jezika s japanskim jezikom.

Tablica 2. Popis osnovnog vokabulara (Georg, 2009: 282)

“gloss”	Japanese	Korean	Tungusic	Mongolian	Turkic
you	*i	*i	*i	*i	
many	*opo-	*wop-		*aba-	*ap
bark, skin	*kapa	*kap(o)h-			*kāpuk
blood	*ti			*ti	*tīn
bone	*poni(C)a	*peCi	*pen-		
nose	*pana ⁴²		*pun-	*punir	
mouth	*kutu	*kwut	*gude		
tooth	*pa	*pal	*palV		
heart	*koko		*kukun	*kōkōn	*kōkūr ²
liver	*kimuo	*kim(V)		*kima	
bite	*kamo-			*kemeli- /kemi-	*kemür-

Tablica 3.. Popis osnovnog vokabulara (Georg, 2009: 283)

kill	*koros-			*kere-	*keriš-
walk	*kat-	*ketu-			*ket-
say	*ipa-	*ip	*ipke-		
earth	*na	*nara	*nā		*jala
fire	*po(r)i	*pul	*puri-/piri-		
burn	*tak-	*toho-/tahi-			*jak-
yellow	*ku	*kwuli	*xuri-	*küre-/küri-	
white	*siruo/sira	*silV-		*sira	*sārig
hot	*tu-	*to-/tu-	*dūl	*dula-yan	*jili-
round	*maru/maro-		*murV-	*murui	*bura-

4.3. MIKRO-ALTAJSKA SKUPINA

Jezične porodice koje pripadaju mikro-altajskoj jezičnoj skupini su turkijska, mongolska i tunguska. Turkijsku jezičnu porodicu čini u najmanju ruku 35 jezika, mongolska porodica se dijeli na četiri grane, a tunguska porodica jezika se dijeli na dvije grane jezika, iako njeni jezici nisu precizno podijeljeni prema granama. Ovi jezici napokon su uređeni od strane Ramstedta i Poppea u Rona-Tasovom drugom dobu razvoja altajske hipoteze. Ipak, bitno je spomenuti da za razliku od ostalih jezika, njihov trud u poređenju ovih jezičnih porodica nije bio dovoljan da bismo mogli utvrditi poziciju čuvaškog jezika, a ni za razrješenje pitanja o odnosu korejsko-japanske porodice s altajskom skupinom.

Mongolski jezici su zbog svoje rasprostranjenosti i kvantiteta kroz povijest bili problematični za kvalitetno prikupljanje istraživačkih podataka, što je uzrokovalo pojavom jednolične književne verzije ovog jezika kao predmetom usporedbe s altajskim jezicima, bez (namjernog i dobrovoljnog) utjecaja kolokvijalnog govora i jezika maternjih govornika na ova istraživanja. Područje na kojem se nalaze tri milijuna govornika mongolskih jezika obuhvaća dijelove Mongolije, Mandžurije, istočnog Sibira, Kine, Afganistana, te donji tok rijeke Volge.

Jezici od kojih se sastoji ova grupa su santa, monguor, dagurski, mogolski/mogulski, ojratski, burjatski i mongolski. Poppe (1965: 82) navodi tri glavna razdoblja u povijesnom razvoju mongolskih jezika: staro (cca do 12. stoljeća), srednje (do 15./16. stoljeća) i moderno.

Tunguski (ili mandžurijsko-tunguski) jezici su klasificirani na temelju fonoloških i morfoloških obilježja. Poppe (1965: 96) ih dijeli na južnu (sedam mandžurijskih jezika) i sjevernu (tungusku, tri jezika) skupinu. Govore se na području istočnog Sibira i Mandžurije.

Poppe turkijsku skupinu naziva čuvaško-turkijskom, te navodi da čuvaški i turkijski jezici dijele protojezik. Iako rijetko navodi izvore u svom djelu, pri klasifikaciji jezika ove skupine Poppe se poziva na dotadašnji rad Samoilovicha i Ramstedta, te nabroja pet turkijskih jezika od kojih se svaki dijeli na nekolicinu manjih skupina jezika. Za razliku od mongolskih i tunguskih jezika, za turkijske jezike može se reći da imaju znatno dužu, tj. stariju jezičnu povijest zahvaljujući postojanju pismenih izvora. (Poppe, 1965: 57/134)

4.4. KOREJSKO-JAPANSKI JEZIK

Za korejski jezik se, poput slučaja sa skupinom japanskih jezika, također smatralo da je jezični izolat. Od altajskih jezika, Lee i Ramsey (2011: 26) ističu velika preklapanja s mandžurijskim jezikom iz tunguske grane. Od posebnog značaja su podudaranja u fleksijskim oblicima i glagolskim korijenima, što također otvara mogućnost rasprave o potencijalnom razdvajanju korejskog od mandžurijsko-tunguskog jezika nakon ostalih altajskih jezika (ibid.).

S obzirom na manjak povijesnih izvora na temu korejske kulture, sama periodizacija korejske povijesti postaje problemom humanističke interdisciplinarnе rasprave. Najstariji pismeni izvori korejske povijesti – toponimi dinastije Koguryo – poznati su nam zahvaljujući *Samguk sagiju* (三國史記 - *Zapis o tri kraljevstva**; vlastiti prijevod).

Dvojni zapisi fonogramskog pisma iz 35.-og i 37.-og poglavlja *Samguk sagija* interpretirana su kao originalni zapisi na jeziku dinastije Silla te njihova transkripcija na jeziku koji se govorio prije njihovog dolaska (Whitman, 2011: 153-4). Whitman

predstavlja dvije teorije o potonjem: Lee i Ramsey (2011) smatraju da je drugi jezik pripadao narodu Koguryo, čija se vlast na ovom području okončala dolaskom dinastije Silla, ističući brojne podudarnosti sa srednjokorejskim jezikom; dok se kroz drugu teoriju objašnjavaju kao transkripcija jezika koji je potekao od istog izvornog jezika kao i japanski jezici, tj. iz protojapansko-korejskog.

Koguryo **tan*, **twon*, **thon* 'dolina'

Starojapanski *tani* 'dolina'

Koguryo '3' **mil*, '5' **wucha*, '7' **nanun*

Starojapanski '3' *mi*, '5' *itu*, '7' *nana* (Lee i Ramsey, 2011: 43)

Kao što navode Lee i Ramsey, značajno je spomenuti da su ovi brojevi, sačuvani kroz toponime jezika Koguryo dinastije, jedini koje poznajemo. Svi oni nalikuju japanskim brojevima u zapanjujućoj mjeri, iako sa stajališta korejskog jezikoslovlja Lee i Ramsey primjećuju još veći broj podudarnosti jezika dinastije Koguryo i srednjokorejskog jezika (ibid.).

Vovin (2017: 33) ipak vjeruje da jezik koji se govorio na ovom dijelu korejskog poluotočja nije pripadao dinastiji Koguryo, već je bio jezik korejskih dinastija Silla i Paekche, unutar kojeg je postojao bitan supstrat japanskih jezika (Elmer, 2019: 218). Dakle, ako se pretpostavi da izvori *Samguk sagija* svjedoče postojanju japansko-korejskog jezika na korejskom poluotoku, može se zaključiti da je ovaj jezik postojao do dolaska dinastije Silla u sedmom stoljeću. Ako je postojao, malo je vjerojatno da su postojala samo dva ili tri jezika/dijalekta, ali više od razlike između otočnog japanskog jezika i poluotočnog japanskog jezika ne možemo pretpostaviti (Vovin, 2017: 6). Danas se korejski jezik dijeli na središnji, sjeverozapadni, jugozapadni, jugoistočni, sjeveroistočni i cejcwuto – Vovin (Vovin, 1999: 159) navodi za posljednja dva da su različiti od ostalih u tolikoj mjeri da ih vrijedi proučavati kao zasebne jezike.

Prema mišljenju japanskih i korejskih znanstvenika moguće je prikazati tri razdoblja korejske povijesti (jezika), iako istu nije moguće precizno smjestiti u vrijeme. Poppe se referira na kronološki pregled koji je predložio korejski jezikoslovac Ki-Moon Lee:

1. Stari – do 10. stoljeća nove ere
2. Srednji – od 10./11. stoljeća do 16.-og stoljeća

3. Novi – od 16.-og stoljeća do danas (Poppe, 1965: 75)

Na osnovu strukturnih sličnosti i prvenstveno jezične sintakse, može se pretpostaviti da su korejski i japanski jezik srodni jezici. Hipoteza o srodnosti korejsko-japanskih jezika uživa određenu sklonost jezikoslovaca, s izuzetkom nekih korejskih (i Južna i Sjeverna Koreja) jezikoslovaca. Vovin spominje politički utjecaj na korejsku javnost, te u produžetku i znanost, kao mogući razlog nesklada između mišljenja korejskih i drugih jezikoslovaca (Vovin, 2017: 6). Vovin navodi primjer broja 3 (tri) iz *Samguk sagija*. Transkribirano na kineskom pismu kao 密 (EMC *mit), umjesto da se prihvati srodost s protojapanskim *mi-tsu*, korejski stručnjaci radije povezuju ovu brojku sa srednjekorejskim *seyh* iz čega u nastavku slijedi da je protokorejska riječ za tri *sekiK* (ibid.).

Ideja o korejsko-japanskim jezicima pojavljuje se prvi put u kasnom 18. stoljeću, no iako je do danas relevantna te povod brojnih aktivnih rasprava u akademskom svijetu, i dalje je nedovoljno potkovan čvrstim dokazima koji bi ju učinili općeprihvaćenom (Ramstedt, čija je stručnost bila ustanovljavanje fonetičkih sličnosti između jezika, bio je velik pobornik ideje o korejskom jeziku kao jednom od altajskih jezika). Problem ne leži samo u pronalasku novih dokaza, već i u činjenici da ako je postojao, protojapansko-korejski jezik mogao bi biti star čak i do 5-6 tisuća godina. Samo indoeuropski jezici stari su šest tisuća godina, dok su npr. grčki, latinski i sanskrit čak i mlađi od toga. Naspram njih, altajska jezična skupina je navodno stara oko osam tisuća godina (Igarashi, 2003: 36). Unatoč izostanku bilo kakvih konkretnih podataka o ovim jezicima, korejski jezik je kroz povijest bio objekt usporedbe s mnogim jezicima, od kojih su (za mnoge) najbitniji rezultati bili u usporedbi s japanskim jezikom i altajskom skupinom jezika (Poppe, 1965: 75). Također je bitno spomenuti da je kineski jezik (i kultura) imao ogroman utjecaj na korejsko društvo. Primjeri povijesnog utjecaja očituju se kroz broj posuđenica iz kineskog u korejski, te u kineskom pismu koje je usvojeno i u Koreji. (ibid.) Prema Whitmanu (2012: 1), glavni izazov pri radu na rekonstrukcijama i poređenju istih po pitanju japansko-korejske veze je razumijevanje i objašnjavanje promjena u korijenskim strukturama ova dva jezika. On navodi primjer gubljenja nastavaka na jezgrama riječi u japanskom jeziku, te pojavu lenicije i sinkope (glasovna promjena u kojoj samoglasnik ispada iz sredine riječi; Matasović, 2001: 131) u korejskom jeziku kao nekih od bitnijih razlika između jezika (Whitman, 2012: 1). Još

jedan značajan problem u komparaciji ovih jezika čini nedostatak pisanih izvora, pogotovo s korejske strane. *Samguk sagi*, pisan na klasičnom kineskom u dvanaestom stoljeću, jedan je od najstarijih korejskih pisanih izvora. Miller (1991: 107) navodi da je najvažniji pismeni izvor na starojapanskom *Man'yōshū* (710. – 733.), koji vremenski najbolje odgovara kamenom zapisu s područja orkhanskog dijalekta staro-turkijskog jezika. Starost japanskih i korejskih povijesnih pisanih izvora procijenjena je na vrlo različite periode, s mogućim vremenskim razmakom između razdvajanja japansko-korejske jezične porodice te nastanka spomenutih izvora od tisuću do nekoliko tisuća godina. Osim očitog procesa difuzije dijeljenog vokabulara, očito je da su i jedan i drugi jezik nakon razdvajanja imali kontakta s drugim jezicima, ali zbog očitih geografskih predispozicija (i određenih japanskih povijesnih zakonitosti) korejski jezik imao je učestaliji i raznolikiji pristup i kontakt s drugim stranim jezicima. Ipak, povijesno-poredbenom metodom korištenom na zasebnim internim rekonstrukcijama protokorejskog i protojapanskog jezika utvrđene su bitne sličnosti (ibid).

Protokorejski:

Dvousnenici (bilabijalni): *p, *m,

Desnici (alveolari) t*, s*, n*, r*

Tvrdonepčanici (palatali): *c, *j i

Jedrenici (mekonepčanici, velari): *k, *h, *ŋ.

Protojapanski:

Dvousnenici (bilabijalni): *p, *m, *w

Desnici (alveolari) t*, s*, n*, r*

Nepčanici (palatali): *j i

Jedrenici (mekonepčanici, velari): *k. (Whitman, 2012: 11)

Vjeruje se da su se na japanskom otočju kroz povijest dogodila dva migracijska vala. Ova pojava poznata je pod nazivom hipoteze o dvojnoj strukturi (vlastiti prijevod, eng. *dual-structure hypothesis*). Za prvi migracijski val (15000. – 300. p.n.e.) se procjenjuje da se zbio za vrijeme razdoblja Jōmon (縄文), a drugi za vrijeme razdoblja Yayoi (弥生; 300. p.n.e. – 300. nove ere) (Elmer, 2019: 213). U oba slučaja, migracija je dolazila s korejskog poluotoka. Pretpostavlja se da je narod Yayoi sa sobom prenio

uzgoj riže u vodi, željezno oruđe i slične tehnologije, te da je njihov dolazak značio početak japanskog jezika u izdanju u kojem ga danas poznajemo. Točno porijeklo jezika je neizvjesno, s time da neki vjeruju da je jezik Yayoi naroda zamijenio prethodni jezik, dok neki vjeruju da su se ovaj jezik i jezik naroda Jōmon međusobno izmiješali te zajedno stvorili japanski jezik (Elmer, 2019: 214). Pri uspoređivanju riječi iz dva jezika vrijedi obratiti pozornost na bitne riječi iz svakodnevnog vokabulara. Jezik altajskog stanovništva u spomenutom dobu zasigurno je u čestoj upotrebi imao riječi poput kamena, zemlje, gline, drveta i sl. (Jankowski, 2020: 531).

U naporima znanstvenika da demonstriraju i hipoteziraju postojanje japansko-korejske lingvističke veze koriste se razni povijesni podaci u svrhe usporedbe, poput povijesnog razvoja tradicionalnog uzgoja riže i njegovog utjecaja na jezik tadašnjih naroda određenih područja (Whitman, 2012: 6). Ako se u obzir uzme hipoteza o rasprostranjenosti poljoprivrede/jezika može se pretpostaviti da je razvoj uzgoja riže, naročito pojava uzgoja riže u vodi, s geografskim širenjem također imao utjecaj i na vokabular dotičnih jezičnih skupina. Teorije o putu kojim se širila kultura uzgoja riže na vodi mogu se svesti na tri glavna kraka. Jedna teorija koja se zalaže za put preko ryūkyūanskih otoka smatra se prilično nevjerojatnom, s obzirom na manjak relevantnih arheoloških podataka. Najpopularnija teorija je o dolasku iz južne/jugoistočne Kine preko Korejskog poluotoka. Treća teorija predlaže direktan prijenos u Japan s južnog dijela toka rijeke Yangtze. Prema arheološkim podacima, početak uzgoja riže na vodi u Japanu se podudara s počecima razdoblja Yayoi, što također nagovještava dolazak japanskih jezika u sklopu s novim otkrićima iz smjera Koreje (Elmer, 2019: 223-227). Dosadašnja analiza podataka dokazala je da se japanski vokabular vezan za rižu još može povezati s austronezijskom jezičnom porodicom iz Tajvana, što ide 'uz ruku' Whitmanovom stajalištu o protokorejsko-japanskom odnosu. Mikro-altajski jezici, u kojima se također vide ostaci dotičnog vokabulara, u odnosu na japanske jezike nemaju puno sličnosti. Prema poznatim arheološkim i poredbenopovijesnim lingvističkim podacima, altajska jezična porodica (uključujući korejski jezik) razdvojila se od budućih govornika japanskih jezika prije razvoja i napretka uzgoja riže. Japanski jezici su nakon nekog vremena preko Koreje migrirali na japansko otočje, ostavljajući iza sebe oralnu materijalnu ostavštinu na korejskom poluotoku. Japanski jezici stigli su na otočje prije 950. godine prije nove ere, a podjela na japanske i ryūkyūanske jezike smješta se u osmo stoljeće prije nove ere. Oba datuma predstavljaju najkasnije točke

u mogućoj periodizaciji ovih događaja. Protokorejski jezik prema najkasnijoj mogućoj točki u vremenu na poluotok je stigao u četvrtom stoljeću prije nove ere, a na mlađe dijalekte/jezike se dijeli prije petnaestog stoljeća ove ere (Whitman, 2011: 155).

Metodom unutarnje rekonstrukcije i povijesne usporedbe utvrđene su određene sličnosti između protojapansko-ryūkyūanskog i protokorejskog jezika. Na temelju istraživanja i rasprava većeg broja lingvista u posljednjih (otprilike) stotinu godina, danas se s određenim pouzdanjem mogu predstaviti neke leksičke srodnosti protojapansko-korejskog jezika.

Srodni fleksijski morfemi protojapansko-korejskog uključuju i korjenske sufikse:

- *-i 'infinitiv/converb',
- *-a infinitive/irrealis',
- *-or 'adnominal/nonpast,
- *-ko 'gerund'. (Whitman, 2012: 1)

Za prvi navedeni sufiks (*-i) koji se odnosi na infinitivni oblik glagola te „converb“ zanimljivo je spomenuti i činjenicu da je termin „converb“ prvi spomenuo Ramstedt u 1903. godini i to upravo za potrebe usporedbe altajskih jezika. Iako se taj termin danas nešto češće koristi u jezikoslovlju te se odnosi na razne jezike, definicija nije jasno postavljena, a u pravilu je autor pojedinog rada treba jasno definirati. Johanna Spieler (2014: 3; 21) u radu na temu *converba* u japanskom jeziku navodi čak sedam primarnih oblika istih te šest sekundarnih.

Problem u prihvaćanju mogućih srodnih riječi između ova dva jezika je u tome što ako se u novijim verzijama japanskog jezika nastalim nakon razdvajanja s ryūkyūanskim nalaze određene riječi čije srodne riječi nalazimo i u korejskom, ovakvu vezu većina lingvista vidi kao upitnu zbog mogućnosti posuđivanja. Vovin (2010). odbija većinu srodnosti između jezika koje ukazuju na genetsku vezu čak i ako se s japanske strane riječ izvlači iz leksika zapadnog starojapanskog jezika, pod pretpostavkom da se u osmom stoljeću dogodila razmjena većeg broja riječi između korejskog poluotočja i (glavnog, isključujući Ryūkyū) japanskog otočja. Pellard (McClure i Vovin, 2018: 61) predlaže promjenu metodologije koju je Vovin koristio pri disekciji gotovo svih preko 300 primjera srodnih japansko-korejskih leksema iz Whitmanovog djela (1985). Pellard tvrdi da je za potrebe rekonstrukcije protojapansko-korejskog jezika potrebno obratiti više pozornosti na etimologiju mogućih srodnih riječi

između svih japanskih i svih korejskih jezika prije odbacivaja hipotetskih genetskih odnosa. Kao primjere riječi koje je Vovin (2010) kritizirao na osnovu prethodno navedenih metodoloških principa (starojapanski je, prema Vovinu, već infiltriran valom novih korejskih posuđenica, pa se riječi koje nalazimo u ovom razdoblju ne mogu koristiti u rekonstrukciji protojapansko-korejski). Pellard (ibid.) navodi lekseme poput jutro, tijela, porijekla, tame i dr., koje je Vovin odbacio, te pronalazi moguće srodne morfeme unutar ryūkyūanskih jezika. Prema Pellardu, riječ jutro (primjer ispod) nema srodnih riječi istog značenja u ryūkyūanskom jeziku – u vezi s čime bi prema Vovinu trebalo eliminirati srodnost sa (srednje) korejskim *àchóm*. – premda se u određenim ryūkyūanskim složenicama mogu pronaći bitne sličnosti.

Riječ jutro:

Starojapanski: *asa*;

Ryūkyūanski:

(Shodon) *sika:ma*,

(Okazen) *ɕit̪imú:t̪i*,

(Yoron) *ɕíkámà*...

Ryūkyūanske složenice:

ʔasa-ɕikjari - sjaj jutarnjega neba/'glow in the morning sky',

ʔasa-sikama - rano jutro/'early morning',

ʔasa-tʰeda – jutarnje sunce/'morning sun',

ʔàsà-ùí - jutarnja kiša/'morning rain',

ʔásá-ùtài - jutarnji umor/'morning fatigue'. (Whitman, 2012: 10; vlastiti prijevod)

Whitman (2012: 10; vlastiti prijevod) izdvaja nekoliko rekonstruiranih srodnih riječi iz protojapansko-korejskog:

- jedan **pit̪i*
- dva **pəca*
- veliko **ipi-*
- dugačko **nanka-r-*

- ptica **sani?*
- visoko **takar*
- mjesec **tokar*

Igarashijev (2003: 38) primjer sličnosti u sintaksi korejskog i japanskog jezika:

- (Ja) sam kupila zanimljivu knjigu. (vlastiti prijevod s engleskog)

Korean: **Cemiissnin chek-ul han-kwon sa-ss-ey-yo.**

Japanese: **Omoshiroi hon-o i-ssatsu ka-tta-n-desu.**

1. Zanimljivo, 2. Knjiga, 3. Čestica za objekt, 4. Jedan, 5. Kupiti, 6. Glagolski nastavak za prošlo vrijeme, 7. (korejski ili japanski) Oblik poštovanja

- (Ja) sam kupila zanimljivu knjigu.

Korean: **Cemiissnin chek han-kwon-ul sa-ss-ey-yo.**

Japanese: **Omoshiroi hon i-ssatsu-o ka-tta-n-desu.**

U drugome primjeru navedene rečenice na oba jezika je zamijenjen redoslijed (objekt/čestica za objekt) u rečenici bez gubljenja značenja ili prirodosti unutar istih.

4.5. TERITORIJ ALTAJSKIH JEZIKA

Altajske planine, po kojima je ova hipotetska grupa jezika dobila ime, nalaze se između Južnog Sibira, Mongolije i Kine. Unatoč manjku dokaza i općenitom nezadovoljstvu velikog broja jezikoslovaca po pitanju mikro-altajske jezične skupine, postoji više manje-više sličnih rekonstrukcija altajskog jezičnog stabla. Mikro-altajsku jezičnu skupinu čine turkijski, mongolski i tunguski jezici, od kojih tunguski danas čine manje od 10% altajske jezične populacije) (Szeto, 2020: 3).

Ramstedtovo viđenje altajske skupine podrazumijevalo je da su četiri jezika nastala od altajskog: protokorejski, prototurkijski, protomongolski i protomandžurijsko-tunguski (Poppe, 1951: 320). Prema njemu, na sjeveru su se nalazili govornici mongolskog prema zapadu i machu-tunguskog prema istoku, dok su se govornici korejskog nalazili na jugoistoku, te turkijskog na jugozapadu. (Rachewiltz, 2010: 350) Miller primjećuje da se najstariji pismeni zapisi dvaju jezika iz altajske jezične skupine nalaze na apsolutnim ekstremima u odnosu na ostale jezike ove skupine. S jedne strane postoje zapisi na kamenu na orkhonskom dijalektu starog turkijskog jezika koji su procijenjeni kao nastali oko 720. godine nove ere, a s druge strane, u istom tom razdoblju u Japanu se završava pisanje *Nihon shokija*. (Miller, 1971: 56)

Igarashi (2003: 44) navodi genetske dokaze kao jedan od glavnih argumenata u korist makro-altajske hipoteze. Nalascima dvaju vrsta mongoloida iz paleolitika na području Azije utvrđeno je postojanje arhaičnih mongoloida i neomongoloida. Stanovništvo Azije (u ovom slučaju stanovništvo s govornih područja altajske skupine) se prema rezultatima genetsko-arheoloških DNK istraživanja nalazilo negdje između navedenih, s time da je tunguški DNK najbliže neomongoloidnom, dok je japanski najbliže arhaičnom (ibid.). Korejski DNK pripada negdje između ostatka altajske skupine i japanskog DNK, prema čemu slijedi da je korejski DNK spoj arhaičnog i neomongoloidnog. (ibid. 43)

Prema Jankowskom (2020: 527), jedan od glavnih problema altajske hipoteze je nedostatak teorija o teritoriju na kojem se altajski jezik izvorno govorio. Planine se ne mogu identificirati s ovim govornim područjem s obzirom na to da je takav reljef vrlo nezgodan za kontakt između većih skupina.

5. ZAKLJUČAK

Hipoteza o altajskoj skupini jezika zanimljiva je i inspirativna teorija u vezi s kojom možemo naći široki raspon odgovora. Kao što su i Georg i Rona-Tas naveli, ne može se dokazati da jezici altajske porodice nisu srodni, no to ne znači da automatski možemo priznati da jesu. Postoji više valjanih razloga za sklonost vjerovanju u povezanost ovih jezika, bili oni genetski srodni ili ne. Još jedan od zaključaka koji se teško može preskočiti u čitanju ovakvih radova je to da poredbenopovijesna lingvistika kao takva nije nužno jednako dobro prilagođena svim jezičnim skupinama, tj. metode koje su potvrdile postojanje indoeuropske skupine nisu nužno iste metode koje mogu raskrinkati istinu o odnosima unutar altajske skupine. Daljnja istraživanja i rasprave na ovu temu mogu vrlo vjerojatno biti korisni u svrhu razvoja načina i metoda kojima se služe stručnjaci iz humanističkih znanosti.

6. POPIS LITERATURE

AKAMATSU, T. (2001) „On the Occasion of the Publication of An Introduction to Japanese Linguistics.“ *Contextos XIX-XX*, 13-38.

BALDI, P. (ur.) (1990.) *Summary report of the Altaic panel*. Linguistic Change and Reconstruction Methodology. Berlin: Mouten de Gruyter.

CEOLIN, A. (2019) „Significance testing of the Altaic family“, *Diachronica*, Volume 36, Issue 3, 299 - 336 <https://doi.org/10.1075/dia.17007.ceo> [Pristupljeno: 11.07.2022]

ELMER, P. (2019.) “On the Origins of the Japanese Language” *Vienna Journal of East Asia. Asian Studies*, 11. 212–239. <https://doi.org/10.2478/vjeas-2019-0008> [Pristupljeno 01.08.2022.]

FRELLESVIG, B. i WHITMAN, J. (ur.) (2008.) University of Leuven, „ProtoJapanese: Issues and Prospects (Amsterdam Studies in the Theory of Linguistic Science. Series IV – Current Issues in Linguistic Theory 249.) Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, VII + 229 pp.

GEORG, S. et al. (1999) „Telling General Linguists About Altaic“ *Journal of Linguistics*. 35.– Cambridge University Press. 65-98

GEORG, S. (2009) “Review of: Robbeets, Martine Irma (2005): Is Japanese related to Korean, Tungusic, Mongolic and Turkic?” Wiesbaden: Harrassowitz. (*Turcologica*; 64). 259-291

HANIHARA, K. (1991) “Dual Structure Model for the Population History of the Japanese.” *Japan Review*, no. 2, JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/25790895>. [Pristupljeno: 01.09.2022]*Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. 1–33. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=11981>>. [Pristupljeno 01. 09. 2022.]

JANHUNEN, J. (2003) *The Mongolic languages*, Routledge Language Family Series 5., London & New York.

JANKOWSKI, H. (2020.) *Altaic Languages and Historical Contact*, Adam Mickiewicz University, Poland:

KAPOVIĆ, M. (2008) *Uvod U Indoeuropsku Lingvistiku*. Matica Hrvatska, Zagreb:.

- KARAFET, T. M., et al. (1999) "Ancestral Asian Source(s) of New World Y-Chromosome Founder Haplotypes", *The American Journal of Human Genetics*, Volume 64, Issue 3,, 817-831 <https://doi.org/10.1086/302282>. [Pristupljeno: 25.08.2022]
- KATZNER, K. (1975.) *The languages of the world*. New York: Funk & Wagnalls.
- KI-MOON, L. i Ramsey, S. R. (2011.) *A History of the Korean Language*, University Press, Cambridge.
- KO, S., Joseph, A. i Whitman, J. (2014) "Chapter 7. Comparative Consequences of the Tongue Root Harmony Analysis for ProtoTungusic, ProtoMongolic, and ProtoKorean." *Studies in Language Companion Series*: 141–176.
- MARTIN, S. E. (1966.) "Lexical Evidence Relating Korean to Japanese." *Language*, vol. 42, no. 2., JSTOR, <https://doi.org/10.2307/411687>. 185–251 [Pristupljeno: 25.08.2022]
- MATASOVIĆ, R. (2001.) *Uvod u poredbenu lingvistiku*, Zagreb: Matica hrvatska.
- MATSUMORI, A. (2022.) „Ryūkyuan: Past, Present, And Future" *Journal of Multilingual and Multicultural Development*. [Online] 16 (1-2). <https://doi.org/10.1080/01434632.1995.9994591>. [Pristupljeno: 02.08.2022]
- MCCLURE, W. i VOVIN, A. (ur.) (2018.) *Studies in Japanese and Korean historical and theoretical linguistics and beyond: Festschrift presented to John B. Whitman*, Boston: Brill.
- MIHALJEVIĆ, M. (1990.) "O TERMINOLOŠKOM NAZIVLJU." *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* [Online] 16 (1). 151-165. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/69775> [Pristupljeno: 25.08.2022]
- MILLER, R. A.(1991.) *Genetic Connections Among the Altaic Languages*. U: LAMB, S. M. i MITCHELL, E. D. (ur.) *Sprung from Some Common Source: Investigations Into the Prehistory of Languages*. Stanford: Stanford University Press.
- MILLER, R. A. (1971.) *Japanese and the Other Altaic Languages, History and Structure of Languages*, Chicago: The University of Chicago Press.
- POPPE, N. (1951.) „Obituary: Gustav John Ramstedt 1873-1950“ *Harvard Journal of Asiatic Studies*, Vol. 14, No. 1/2. (Jun., 1951), 315-322.
- POPPE, N. (1965.) „Introduction to Altaic Linguistics“, Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- RACHEWILTZ, I. i VOLKER, R. (2010.) „Introduction to Altaic Philology: Turkic, Mongolian, Manchu“. *Handbook of Oriental Studies*, Boston: Leiden, 348-357.

- REINHARD, F. H. (1994.) "Altaic." *LINGUIST* [Online] Dostupno na: <http://linguistlist.org/issues/5/5-908.html#1> [Pristupljeno: 25.08.2022]
- ROBBEETS, M. I. (2005), *Is Japanese related to Korean, Tungusic, Mongolic and Turkic?* Wiesbaden: Harrassowitz.
- ROBBEETS, M. I. (2007) „The causative-passive in the Trans-Eurasian languages.“ *Turkic Languages* 11.2, 235-278
- ROBBEETS, M. I. (2017) „Chapter 5. The language of the Transurasian farmers“ *Language Dispersal Beyond Farming*. Amsterdam: Benjamins, 93-121.
- ROBBEETS, M. I. (2020) „Chapter 36: Basic Vocabulary in the Transeurasian languages“, *The Oxford Guide to the Transeurasian Languages*. 772–783
- RONA-TAS, A. (1986.) *Language and History : Contributions to Comparative Altaistics*. Szeged: Verlag nicht ermittelbar.
- RUHLEN, M. (1987.) *A guide to the world's languages*. Stanford: Stanford University Press.
- SHIBATANI, M. (2010.) *The Languages of Japan*. Cambridge: Cambridge University Press.
- SHIBATANI, M. i KAGEYAMA, T. (2015.) *Introduction to the Handbooks of Japanese Language and Linguistics*. Handbook of Japanese Phonetics and Phonology.
- SHIMOJI, M. i PELLARD, T. (2010) *An Introduction to Ryūkyūan Languages*, Tokyo: Research Institute for Languages and Cultures of Asia and Africa.
- SPIELER, J. (2014.) *Konverben im Japanischen*, Universität Regensburg, Regensburg.
- SZETO, P. Y. i YURAYONG, C. (2020.) „Altaicization and de-Altaicization of Japonic and Koreanic“. *International Journal of Eurasian Linguistics*. 2 (1) 108-148.
- VOEGELIN, C. F. i VOEGELIN, F. M. (1977.) *Classification and index of the world's languages*. New York: Elsevier.
- VOVIN, A. (1999) *Altaic, so far*, University of Hawai'i.
- VOVIN, A. (2005) „The End of Altaic Controversy In Memory of Gerhard Doerfer“, *Central Asiatic Journal*. Harrassowitz, 71-132
- VOVIN, A. (2017.) *Origins of the Japanese Language*. Oxford Research Encyclopedia of Linguistics. [Online] Dostupno na - <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780199384655.013.277> [Pristupljeno: 17.08.2022]

WHITMAN, J. (2011.) "Northeast Asian Linguistic Ecology and the Advent of Rice Agriculture in Korea and Japan." *Rice*, 4. 149-158. Dostupno na:

<https://link.springer.com/article/10.1007/s12284-011-9080-0> [Pristupljeno: 10.08.2022]

WHITMAN, J. (2012.) 2. *The relationship between Japanese and Korean*. U: TRANTER, N. (ed.) *The Languages of Japan and Korea*. London: Routledge.

YI, S.(1983.) *The Theory of Altaic Languages and Korean*. U: Korean National Commission for UNESCO.(ed.) *The Korean Language*. Seoul: Sis-sa-yong-o-sa Publishers, Inc.

ÖLMEZ, M. (2013.) "Some Notes on Altaic Languages and Common Altaic *d*" U: JUWON, K. i DONGHO, K. (eds.). *Current Trends in Altaic Linguistics*, Seoul: Altaic Society of Korea, 599-611.

7. SAŽETAK

Jezici se mogu razvrstati u skupine na osnovi nekoliko kriterija: tipološki, arealni i genetski. Genetski srodni jezici dijele zajednički izvorni jezik, to jest prajezik. Japanski jezik je dio japanske porodice jezika, te osim japanskog, u ovu skupinu spadaju i ryūkyūanski jezici. Neka od tipoloških obilježja ovih jezika su S-O-V redosljed u rečenici, aglutinativnost i postojanje intonacijskog sustava. Japanski jezici su posvjedočeni, što znači da postoje povijesni izvori iz kojih se može vidjeti kako su starije verzije ovih jezika izgledale. Ovi jezici se na osnovu tipoloških obilježja često povezuju s korejskim jezicima, te u produžetku i s altajskom jezičnom porodicom. Altajska jezična porodica je hipotetska skupina jezika koju pod nazivom mikro-altajske skupine čine tunguski (mandžurijsko-tunguski), mongolski i turkijski jezici, a pod makro-altajskom skupinom još se podrazumijevaju i japansko-korejski jezici. Mišljenja o ovoj hipotezi su podijeljena, te se razlikuju prema jezicima koji se svrstavaju u altajsku skupinu, razdoblju u kojem su se altajski jezici razdvojili, te mjestu s kojeg su izvorni govornici protoaltajskog jezika potekli. Prema toj hipotezi, turkijski jezici, kojih službeno postoji najmanje 35, uz japanske jezike su jedini posvjedočeni altajski jezici. Dije se na pet grana, a govore se na područjima od istočne Europe pa sve do Sibira i zapadne Kine. Mongolski jezici se dijele na četiri grane, te kroz povijest zbog svoje široke rasprostranjenosti i velikog broja govornika nisu bili kvalitetno istraživani. Govorno područje mongolskih jezika obuhvaća dijelove Mongolije, Mandžurije, istočnog Sibira, Kine, Afganistana, te donji tok rijeke Volge. Tunguski jezici podijeljeni su na dvije grane jezika (mandžurijska i tunguska), te se govore na području Mandžurije i istočnog Sibira.

Altajsku hipotezu su oživjeli radovi Poppea, Ramstedta, Millera i kasnijih altaicista, koji smatraju da postoji širok raspon srodnog vokabulara i ističu više jezičnih obilježja, poput aglutinativnost i rasporeda riječi u rečenici (S-O-V).

Kritičari altajske hipoteze ističu da ne postoji dovoljno valjanih primjera srodnih riječi unutar ovih jezika, te da se njihove morfološke i fonetske podudarnosti mogu objasniti kontaktom kroz vrijeme. Još je jedan problem manjak rekonstrukcija starijih inačica ovih jezika (izuzev turkijskih i japanskih), te je primjetno da su dosadašnje usporedbe

altajskih jezika često nedovoljno zasnovane na principima poredbenopovijesne lingvistike.

Japanska jezična porodica s altajskom jezičnom porodicom veže se isključivo preko korejske. Smatra se da su se japanski i korejski jezici odvojili od altajskog prije nego što se isti podijelio na jezike mikro-altajske skupine. Korejski jezici su, s obzirom na svoj geografski položaj, ostali pod utjecajem jezičnog kontakta s obližnjim jezičnim skupinama, dok je japanska skupina zbog svog geografskog položaja ostala izolirana od utjecaja jezičnih kontakata. Široka rasprostranjenost jezika altajske skupine i njihov vrlo vjerojatan doticaj kroz vrijeme, te izoliranost japanske skupine od istih razlog je zašto je ovu hipotezu vrlo teško dokazati, te u većini slučajeva se smatra nemogućim pothvatom.

Ključne riječi: altajska hipoteza, mikro-altajski, makro-altajski, japanski, korejski, jezikoslovlje, poredbena metoda, protojezik

8. SUMMARY

Based on their kinship, languages can be divided into typological, areal, and genealogical languages. Genetically related languages share a common source language, that is, a protolanguage. The Japanese language is part of the Japanese language family, and in addition to Japanese, Ryūkyū languages also belong to this group. Some of the typological features of these languages are the S-O-V order in the sentence, agglutinateness, the existence of an intonation system, etc. The Japonic languages are attested, which means that there are historical sources from which one can see what the older versions of these languages looked like. Based on typological characteristics, these languages are often associated with Koreanic languages, and by extension with the Altaic language family. The Altaic language family is a hypothetical group of languages that includes the Tungus (Manchu-Tungus), Mongolian and Turkic languages under the name of the micro-Altaic group, while the macro-Altaic group also includes the Japonic-Koreanic languages. Opinions about this hypothesis are divided and differ according to language members, the time period in which the Altaic languages split, and the place from which the original speakers of the ProtoAltaic language originated. Turkic languages, of which there are at least 35 officially, along with Japonic languages, are the only attested Altaic languages. The Turkic languages are divided into five branches, and are spoken in areas from Eastern Europe all the way to Siberia and Western China. Mongolian languages are divided into four branches, and throughout history, due to their wide distribution and large number of speakers, they have not been well researched. Mongolian languages are spoken in parts of Mongolia, Manchuria, Eastern Siberia, China, Afghanistan, and the lower reaches of the Volga River. Tungusic languages are divided into two language branches (Manchu and Tungus), and are spoken in Manchuria and Eastern Siberia. The Altaic hypothesis was brought to life through the works of Poppe, Ramstedt, Miller and later altaicists, who consider the wide range of cognates in the vocabularies of altaic languages and point out several common language features, such as agglutinateness and word order in a sentence (S-O-V). Critics of the Altaic hypothesis have pointed out that there are not enough valid examples of cognates within these languages, and that their morphological and phonetic similarities can be explained by contact through time. Another problem is the lack of internal reconstructions of older

versions of these languages (with the exception of Turkic and Japonic), and it is noticeable that previous comparisons of Altaic languages are often insufficiently based on the principles of comparative historical linguistics.

The Japonic language family can be connected with the Altaic language family exclusively through Korean. The Japonic and Koreanic languages are thought to have split from Altaic before it split into the languages of the micro-Altaic group. Koreanic languages, due to their geographical location, remained under the influence of language contact with nearby language groups, while the Japonic group remained isolated from the influence of language contact, also due to its geographical location. The widespread distribution of the languages of the Altaic group and their very probable contact over time, and the isolation of the Japanese group from the same, is the reason why this hypothesis is very difficult to prove, and in most cases it is considered an unattainable feat.

Keywords: Altaic hypothesis, micro-Altaic, macro-Altaic, japanese, korean, linguistics, comparative method, protolanguage